

РСФСР-НИҢ КОНСТИТУЦИЯЗЫНЫҢ ТӨЛЕВИЛЕЛИН ЧУГААЛАЖЫП ТУР БИС

А Ж Ы Л - И Ш Ч Е С О Р У К К И И Р Е Р

44 ЧҮҮЛ. РСФСР-ниң хамаатылары культураның чедишкенин аягылаар эргелиг.
Ол эрге Ала-чурт болгаш делегей культуразының күрүнө болгаш хөй-ниити фондуларында үнелиг чүүлдерни нийтиге бараалгадыры-биле, культура-чырдышкын албан черлерин хөгжүдери болгаш оларны республиканың девискээринге дең-деки сайгара тудуп тургузары-биле хаалас библиотека четкизин хөгжүдери-биле... хандыртынар».

РСФСР-ниң Конституциязының (Үндезин Хоойлунун) төлөвилелинден.

Совет кижилерин амыдыралымыз материалдык болгаш культуруту дөңсөөгө бердирип СЭКП-ниң XXV съездинде аныктылган чыңагынын салганы. Ону төлөвиленин шийирээрликте культура албан черлериниң ролу улаат. СЭКП ТН-ниң база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделенин «Иондонин культура хандырлыгын улам эңгидер талам-биле көмөчүлөр дугайында» докталам амыдыралга ботталдырар согула-биле Төмүрүндү культура албан черлерин чамдын амыдыралы ылым чорутуна.

организастары—бистин районда база чаңчыт апарган. Соолгу бир үнүшүнүсүндө «Май 4» болгаш «Тоора-Хем» союзостарың девискээринде ажылдап турар малчынарның чыңыгы сүт-баран фермаларының төптөрине органиастаан. Оң кол согула-биле малчынарның негедде, зергелдерин бүтү талам-биле хандырып, оарың амыдырал-чуртталга-биле ханы талыжары болган. Шаңк ылым үнүшүкүнер үезинде партия райономуң хары-сагалыг ажылдакчылары чугула төмөргү хамаарыштыр мыска тодаларга лекцияларын номчуң, чоңуң согуургаан айтырылганын харынын берип, тус-тус кийизиниң алган социалистик хүдээлдерин калчарт күөсөдүн турарына болгаш хууда амыдыралыга хамаарышкан бөсөдаларын чорудар. Оң үнүшүкүнерге кижиз ампле-рин, сандыкылар, амыдырал хандырлыгың ажылдакчылары киргеп, малчынарның чагыларын кызыгыгелгит хүдээл аң турарлар.

кууру, бойдустан байланырып хуматалап, ажаарыга тураскааткан «Дүжүт байыр-лазы» база «Нам четкешер хүнү», «Уруттуң төрттүгү-ни», «Балыкчының хүнү», «Шериге үдөлгө» болгаш өскө-дээ темалыг байыраалдарны театралдык көргүзүлөр-биле кады чоңуң байыр-лазы кылдыр эрттирер чаңчыл болу берген. Бө байыр-лаздары мурунда чүтгө район төвүн эрттирип турган болза, оларны ам суур бүрү-дүндө чоң күмөдүн-биле органиастык эрттирип турар апарган.

Культура албан черлериниң кылган чорудар амыдыралың перспективат планлар-ды эрттирер тодаларга көмөчүлөр райондүгү ажыл-агымның негеддеринде дүшүр кылган. Культура албан черлериниң, агитбригадаларың амыдыралы оңу беш чылдыг үшүк чылымды план-ыг овалдазыралы хуусаа бетинде болгаш ашк күөсү-дүр дөң ажыл-ишчилерин сорук киверериче улаган.

Көдөз культура башкыларына лекция, бөсөдал органиастары база курс-конпертер бөлөткө киргезер-биле чергелештир, чоңуң нияти билини бөдөлдү, олар-ның согуургаан чоруду айтыр-гыларына, хары-дээ кижиз бурзувучу билээ чоругу ага хоойл-дүрүмү пропагандалар согула-биле темалыг айтырып-хары көмөчүлөр органиастап эрттирип турар. Хоочуннар база дакын киргизилерин, аны-бүрү профессиалык адаларг кижизилер-биле ужурашканын номсомол органиастары, хөргөжөнөр чөвүделери, культураның болган административтик органиастык бир дөңгө эрттирип турары дөңгөт болуп, чоңуң со-нуургалын хаара тудуп турар апарган.

Равонкуд массалыг 8, шко-ларынмы 4 база көкөр 5 библиотеканында 75 муң анык помарың 3540 номчукучү ном-чуң, ажылдап турар. 1977 чылдың түңүлгө-биле районда чурттакчы кижиз бурзувучу 49 ном оонакыл, номчуучу-лар болган ном бөриниң планын оонадалары күөсө-дүнгө. Районуң библиотеканы ажылдакчылары «кижи бүрү-дүгө—ном, өг-бүлө сангыт—библиотека» деп кийгириш-кын ада-биле ажылдап тур-рарлар.

Ажылчы чоңуңуң хөстүт үезин культуруту эрттирер, күш-культурага база спортка хандышып, уран чүтү бө-гүмөнериниң докталам амы-ды бүүдүргө планларын чөдөшкенин күөсөдүңгө улау илгини берип турар. Оң улут согурамын чоңуңуң шийирээрликте районун культура башкылары, клуб-тор, музона шийаал болгаш библиотекалар бараан болган.

Көдөз культура башкыларына лекция, бөсөдал органиастары база курс-конпертер бөлөткө киргезер-биле чергелештир, чоңуң нияти билини бөдөлдү, олар-ның согуургаан чоруду айтыр-гыларына, хары-дээ кижиз бурзувучу билээ чоругу ага хоойл-дүрүмү пропагандалар согула-биле темалыг айтырып-хары көмөчүлөр органиастап эрттирип турар. Хоочуннар база дакын киргизилерин, аны-бүрү профессиалык адаларг кижизилер-биле ужурашканын номсомол органиастары, хөргөжөнөр чөвүделери, культураның болган административтик органиастык бир дөңгө эрттирип турары дөңгөт болуп, чоңуң со-нуургалын хаара тудуп турар апарган.

Культура албан черлериниң ажылдакчылары ам-дээ барып демдегери чугула. Органиастап чорудуп турар амыдыралың шийаалы үезин богуңуң бөдик негеддерине-ырак четпес, культура одал-дарында чорудуп турар не-жээлерге, концерттерге, лек-ция, бөсөдаларга, ужурашкы-галарга чоңуң келери өвөөң таварылгалар бар. Оң чайд-дарыңче сагыш салыр апар бар.

Суурмарын хөргөжөнөр чөвүделери-биле кады агит-бригадалар арасына бөт-көшүлүмүз дүң чүтү көрдү-дө-лөрүн эрттирер чыңагы болу берген. Эрткен чылдыгы кө-үдүлгө Улут Октябрьниң 60 чылдыг тураскааткан. Алаа бирги черин Ил суурдан Алек-сандра Бөрөөнүн уауртаны «Ал» агитквиртирары, Адыр-Нежиг суурдан «Алгаш» агитквиртирары (удуртучуу Е. Самойлович) алган. Чоңуң чурттан турар чериниң аяк-биле бүтү талам шийаалды аныкмын чорудары таарымчалыг дөңгөң бөтү ба-дыткан турар. «Тоора-Хем» совхозтун төвүндө «Алгаш» агитквиртирары пелсопөр, Маадыр-ле Евгений Самбай-лык удуртуп турар. Агит-квиртирары эки дерип ший-мөң. ССРЭ-ниң Чаа Конститу-цияны өвөрнер политбюлүм (пропагандала башкы Вален-тина Олар) айда ийи удаа ичөөлөдү, кол ичөөлөдүн урутар кижизилгезинче улаңдырып илтеп. РСФСР-ниң Конституция төлөвиле-нин чуталанын хурдалары база органиастап эрттир-гелен.

Ирбаш—ажылчы суур. Республиканың бүтү райо-нуларынче тудуп кады бөлөт-көн чорудуп турар. Ыдаа хо-ддо Культура башкы, оң библиотеканы шийаалыг э-тересел-биле бүрү хан-дыртканын, оларны ажаан адиле турары камын. Черле-лини илтиң-даштыкы де-релгеш амы үезин негедде-зиге дүшүң. Көдөз Куль-тура башкының ажылдак-чылары—Культура башкы-ның директору Мария Даны-лина, уран чүтү удуртучуу Андрей Балдан, библиотеканы эргелектиң Надежда Лаш-көңч олар боттарының амы-дымга сонуургалыг калдар, мыда-бүтү-ле ажыл план бу-гаар чоруп турар.

Толуңуң культуруту амыд-далкылар СЭКП ТН-иң база ССРЭ-ниң Министрлер Чө-вүделенин көдө чоңуң культу-ра хандырылганын улам эң-гидер көмөчүлөр талам-биле докталам удуртууга бөдүрүп, оңу беш чылдыг үшүк чылымды планын оонадалары күөсөдүңгө районун ажыл-ишчилерин мобилиастарыңа боттары-ның үлүт-хууун моон со-гаар-дээ кивер дөңгөңгө чыгыңат турбас.

Районуң ажыл-ишчилерин-че, малчың малчынарны, коммунист үнүшүкүнерин

Соолгу үдө районда чаа чаңчыларга хамаарыштыр «Кышты үдөр», «Часты у-

А. ШЫРАП,
СЭКП Току райономуң секретары.

КӨДӨЗНИҢ ЧАА ПРОФЕССИЯЛАРЫ

«Көдөз ажыл-агымның күш-ажылчы индустриалдык күш-ажылчы бир ил-ым хөвир болууларының программасы ССРЭ-де амы-дыралга чыңагыш чок боттанып турар».

Ленинградтын хааан се-миктир «Новый свет» дээр каттыжымчының бүтү операторлары билиг бөдө-дөри курстары эрткенер. Оңу беш чылда амыд-агым-ның экономиктиг болгаш со-циал хөгжүдүрүлгөниң планын-де дүшүр чаа дерг-хөргө-сөдөр-биле бүүдүрүлгө дө-көтөрү дөңгөң эки болган. Хаан оолдары амыдырал-ды колбашан бүтү амыдырал-ды маддалар дуузам-биле күөсө-дүнүп турар апарган.

Б е ш ч ы л д ы ң к и ж и л е р и

А Ж Ы Л Ч Ы Н А Т

Кызылдың эрт комбинатының мал согар цехиниң коллективни оңу беш чылдыг үшүк чылымды баштай-гы айларын төлөтүп күш-ажылчы башкылар-биле эге-лээ. Оң январда продукция бүүдүрүлгөниң планын 125 хуу күөсөдүн, а эрткен айда 500 тонна ээти бол-базыраткан, соолукчузе дужаар хүдээлгезин 630 тонна чедирген.

— Бо чылдыгы күш-ажылчы чөдөшкенин негеддериниң үдө-лөниң бүүдүрүлгө социалистик чарышты дөңгөң органиаста-лыкта — деп, эрт комбинатында партия эге органи-астарының секретары Г. В. Астафьева чугалады. — СЭКП ТН-иң, ССРЭ-ниң Министр-лер Чөвүделенин, ВПС-тиң болгаш ВТКСМ ТН-иң соци-алистик чарышты калбаргып дугайында Чагаамы комби-натың ажылчыларын, инженер-техниктиг ажылдакчыла-ры, албан-хаанчылары та-нышкан, ишөөнөрү, хүдээл-гелерин эде өргөн. Чылдыг баштайгы ийи айымың түн-ош-биле мал согар цех ийи удаа тыленин чок, өскө кол-донулгө үлөтөр-кызың көрүстеге.

Юрий Белкин хоочун амы-дылчың сумени эдегер. Шы-ван-ла, ол амыдырал чыңың, мурнакчыларын камыга кир-ген.

К. Мөңделениң дагдыгы-чың деп чоргалар-биле чугалаан ажи — Ч. Д. Иргит

Цехтин иштинде ажыл-иш хандышымын. Туекай кол-дөвөрлөрдө шуушкан ээтиң хөйүп чүгө дөңгөң! Цехтин мастеры Галина Тимофеевна Шмакова бүүдүрүлгү туурар продукцияны шийаалы хы-нан, чай чогу кончуг ажыл-дап тур. Бистер оод чай-лаарын манашып, мыда турган амыдырал-биле каш өскө соолуштувус.

Оңу Калдар-оол Ооржак-ович Мөңделэ дээр. Эрт комби-натында 17 чыл ажылдап турар. Күш-ажылдыг Кызыл Тук ор-дөңгөң эдегериниң, 1977 чыл-дың социалистик чарымын тыленин, күш-ажылдыг хоочуну, коммунист.

Калдар-оол Мөңделэ—ажыл-чы атка төлөткөн кижилер-ниң бирөөн. Оң чүтгө план күөсөдө-биле кызыгарлат-кымайп турар. Комбинатың чымыштыг ажиңе аныктар-ны дандыгырар, оларга арга-дуржулгамы дамчыдып бөрү талам-биле база идеяныг эң дөңгөң партия органи-астарының секретары Г. Аста-фьева бисте дандыгыт. Оң дагдымың алганы анык ажылчы Юрий Белкин баш-тайгы үдө ажылга бергедө турган. «Өөрөмөң кижиз ком-бинатка чаңчыгып шыдаас-тыр мен» деп, ол чылдагы-лап, хары-дээ уңу чоругу-на чедип турган.

Калдар-оол Ооржак-ович ха-вары холдарын Юрийге көр-гүсөп:

— Оң анык чыл иштинде

В О Л Г А Д А Н

УЖУКТАЛГАН УДАЗЫН

ВОЛГОГРАД ОБЛАСТЬ. Волгада сийетиктиг волокно за-вод—Волгоград областың мурнакчы бүүдүрүлгөсү. Беш чыл-дың ийи чылымы оонадалыг чөдөшкенин күөсөдүн, коллектив 1978 чылда планда ажыр 370 муң рубль продук-цияны сайгарып күөсөдүн.

Социалистик чарышты киргешке, бүүдүрүлгөниң өскө кол үдөстөгү болгаш пелтер беш чылдыг үш чылымды планын октябрь 7-ге чедер күөсөдүн деп хүдээлгөң.

Заводтун коллектив бо хүнөргө чыл өткөндө бөрү 57 муң рубльдиң продукцияны планда ажыр бүүдүргөн.

Волганың кызыл волокнозун чурттуң барын 500 черле-риңче чорудуп берип турар. Оң үшүң бир кезини күрүнө-ни Шынар демистиг кылдыр бүүдүрүп турар.

ЧУРУКТА: ээрлөгө-нос цехи. Э. КОТЛЯКОВТУҢ фотогу. (СЭТА-ның фотохроникасы).

ЧЕТТИКПЕЙН МАНААР

Бий-Хем районуң авто-лавка чодалчымы Иван Гри-горьевич Ефимовичи коллек-тивте кады ажылдап турар бөрү-дээ, совхозтун 100 хуу күөсөдүн, а февральда чоңта малчыларда дү-дүлөр. Чүгө дөңгөң ол бөдү-рүк овалың ажылдыг бер-дигең, кызыл ишчилерин бирөөн.

Бүүдүрүлгөниң аныкмың болгаш ажылдыг шийаалы бөдөдөр дөңгөң социалистик чарышты оңу беш чылдыг үшүк чылымды калбаргып дугайында СЭКП ТН-иң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделенин, ВПС-тиң болгаш ВТКСМ ТН-иң Чагаамы Иван Гри-горьевич танышкан, бо чыл-дың өткөндө бөрү шийаалы ажылдап турар. Январда бараан саарылгамың иланып 100 хуу күөсөдүн, а февральда элди муң рубльдиң барааны чонга садыр турган, оңу 630 рубль чедирген. Марттың ил-аның база бо хонуктарда чөдөшкенин күөсөдүн турар.

И. Г. Ефимовичи «Ала» совхозтун Соериг салбары-ның калбарчылары, «Кызыл тараачын» Эрттеге мал-чыларын четтикейп манаар. Оларнын чагыларын бүрү күөсөдүн, барааны өй-шаа-нда экил турар кызыл иш-чиге хөйжүлөр бүүдүрүр.

В. КАРА-САЛ.

КУӨСЕДИРИНГЕ БҮЗҮРЕЛДИГ

Оң бөдүргө бажымың бөдүк иктериндең нийтиң-биле беш муң анык килограмм сүттү саап алган. Март айда соң көргүзүлгө улам эң-гидең. Саанчылар Чымы Дир-тык, Нүрөт Өлөңиң курту-зүлгөр эки болуп турар.

«Эң ки культуруг амыд-рал-чуртталга дөңгөң социали-стик чарышты сүт-баран фермаларың арасында СЭКП районому болгаш райкуусом эркен чылан чарлаан. Оң негеддерин Ариг-Бажы сүт-баран фермаларың амыд-ишчилерин күөсөдүн, чарышты тыленин болуп үгөтөң, партия райономуң болгаш рай-куусоомуң ишчилер высте-ди-биле шийаалган.

Сүт бүүдөр база күрүлөтө сөдөр талам-биле социали-стик чарышты эркен амы-дыл чылдыг ферма районын база совхозна багыт эвөө көргүзүлгө болган.

СЭКП районому болгаш рай-куусом ол хонук-да ферма-лар арасында социалистик чарышты түнөшкөн үдүлүгү ту-рар. Ариг-Бажы сүт-баран фермаларың коллектив сүт бүүдөр болгаш күрүлөтө са-ларын талам-биле эки көргүзүлгө фермаларың бирөөнөтө санадып турар.

Оңу беш чылдыг үшүк чы-лымды бердигең овалдамын хуусаа бетинде күөсө-дүңгө ариг-бажымың долу бүүдүрүлгө, оңу баштайгы чө-дөшкенин бердиктен турар.

Т. ХЕРТЕК.

Улут-Хем, «Улут-Хем» сов-хоз. ЧУРУКТА: мурнакчы саан-чы К. Дулар. Ы. ЗЭВ-ОЛДУҢ фотогу.

Оңу беш чылдыг үшүк чы-лымды планын оонадалары болгаш социалистик хүдээл-лерин хуусаа бетинде күөсө-дүн Ариг-Бажы сүт-баран фермаларың коллектив чыл өткөндө ажаан. Соглөөң өзүн амыд-хөргө кызыл боттал-дырар дөңгөң шийаал, анык калбарчылары иктерин ажаалда, кемгерилгезин эки-жидерине улау киргезилең салган. Оң түнөшкөргө багыт эвөө болуп турар.

Сүт саандык болгаш күрү-лөтө сады ай саанга өңү өрөр. Январда 29 тонна хире сүттү, февральда 40 тоннамы күрүлөгө саткан. Март айың бгыр чарымың 21 тонна анык сүттү күрүлөгө дужа-ган.

Ферма бо чылдыг бирги кварталында күрүлөгө 103 тонна сүттү садыр даалгатып, оңу 90 тонна анык марл 15-ге чедер күөсөдүн алган.

Саанчылар ортуңуңда со-циалистик чарышты мурну-ку одурунда күш-ажылдыг Кызыл Тук ордөңгөң эдегер-кизи Дулар Эрик-кыс чоруп өрөр. Январ-февраль айларда

ТАНЫЖЫЛГА КАЛБАРГАН

РСФСР-ниң Конституциязына төлө-вилелин бистин «Шекпээр» совхозтун ажи-ишчилери калба-биле танышкан, черини турар. Совхозтун ажи-ишчилериниң ажылдап турар үдөстөгүниң аныкмың бө чугула документни таныштырган.

Биче-Тей салбарының мехашталары-на, хөйжү бригадалыг болуулаа та-ныжылга хурдалары белк дөңгөң эртин, саал бергенер бө чугула документни ийи-биле деткиң, ажыл-хөргө-биле эңа харылаарын олар чугалап турганар. Хөйжү бригадалыг хуралыга Конституция төлөвилелин район Советиниң депутатты, коммунист Мынчаа Монгуш биле бригаданы Көң-оол Ооржак олар тодаларга таныштыр-гал таныштырган. Алаа саал берген хөй-

жулар Ооржак Доржу, Ооржак Күрсөди олар төлөвилели ийи-биле деткиң, Коммуни-стик партияны болгаш Совет чазактын кижиз чаагы чоруп дөңгөң хуң бүрү сагыш салышымына хары кылдыр кызыл ажылдап, бө чылым төртүр чүгө хөй-дээ чүгө хураганын амырын олар хүдээлгенер.

Таныжылга ажымын чорударыга пар-тик туекай агиттерин бажылаан. Сов-хозтун Аягытмы, Биче-Тей суурларының чуртталгаларына база таныжылга чө-рүлгөн. Ам өскө малчы колларда, бри-гадаларда бө чугула ажылды калба-биле таныштырып турар.

М. НАРА-САЛ,
«Шекпээр» совхозта партком секретары.

баштаар чери оңу шийаал-ды-биле дөңгөң. Садик амыдыралдан артыкка алган аныкмы ол дөңгөң эртин.

Район баштаар чери садик ажылдакчыларын ажи-ишче-ге тыңадың чотур дөңгөң-ге тургусан.

материалга хамаарыштыр бисе бизасиң:

Парламентың материалдыг хандыгын кылган. Бизит-тиг фактылар ший болуп бадьтталыңан. Совет садик чурумун үрөң, маданын өй-шаанда амытпаны, садик амыдыралга парик чоруп дөңгөң садиктиг Чөкөр Бөрүнү ажи-иштен үндүргөн.

М. НАРА-САЛ, (СЭТА-ның корр.), Ленинград.

«ШЫНГА» ХАРЫ

Март 3-тө «Арты» сеткал ара дүзөр» деп агаңг Чөвө-Хемик райондан Э. Куулар-дын билгез чагаамы парла-тыңган. Барымы Хемтик рай-ононуң автолавка чодалчы-ны Шынар-оол Иргитиң «Чы-ра-Бажы» совхозтун малчы-нарыга кады өртөн ула-тыртып сеткамын кады күтү-чүлөң.

Барымы Хемтик районуң баштаар чериниң дарга-зы И. Полютовц редакцияга бизасиң:

Согула парлаатыңган ма-териалдык районо баштаар че-ринге чугалаңмы, мыда фак-тыларын тодаларың. Түнө-шкөңдө автолавка чодалчыны И. Иргитиң Чөвө-Хемтик районуң ол девискээринге

АЖЫЛЫНДАН ҮНДҮРГӨН

Март 4-тө «Бодагана дө-рө» деп агаңг Т. Монгуштуң чагаамы парлаатыңган. Улут-Хем районунд Ан-Туруг суур-да № 9 ажи-чөм маданын саздыганы Чөкөр Бөрүнүң ажи-ишче чөдөстөрүн мыда шүгүмчүлөң бизасиң.

«УТКА 25 чылы» совхозта ажи-ишче кооперациямың даргазы Г. И. Полютовц ук

«МААДЫРЛЫГ 60 ЧЫЛДАР»

МОСКВА. ССРЭ-нин Чепсектиг Күштеринин 60 чылдыг тураскааткан «Маадырлыг 60 чылдар» деп уран чүү делгелгези Төл делгелге залында ажыттыган.

ЧУРУКТАРДА: чурукчу Д. А. Налбандянын «Бичин Чер. Новороссийск» деп чуручу; чурукчу В. С. Кравченкоун (Киев) «Партизанныр лагеринде» (Ковпактын шериг кезээнин партизаны К. Войцехович) деп чуручу.

(СЭТА-нын фотохроникасы).

Көдээниң культура одаглары АЖЫЛЫН САЙЗЫРАДЫР

Каз-Хем суурда «Мир» Культура бажыны масса-политиктиг ажилдары калбарып, ниятти-биле багыт эвес айкалган турар. Оон материалдыг баазаны бүтү талалыг бийлиги келген. Чаа дерин херекселдерин сэдип, четчелен аш турар.

Таарымчалыг боор ийиң. Культура бажыны боудуң ажилдыг библотекалар-биле, мында урутларын музыка школазы болган суд, прокуратура, милиция болган өске-даа кой-ниити организациялары-биле кады чорудуп келген. «Арагачылар-биле демсел», «Элэрдилер болган хоойлу», «Кижилер болган хоойлу» деп тематиктиг келээлерин чоокку үеде организастал арттырган. Бо ажилдарын эрттиреринге район библотекасы (эргелекчи Г. П. Еремина), районун кино четкини (директору М. А. Бавр) дээн өске-даа организациялар илдеп-илгип иршикчилер. Хоойлу-дүрүмө, юридиктиг билиглерге хамаарыштын хемчеглерин маалая ай санымда эрттирип турар. Нияттиң иорум-чүрүмү камгалаар ажилдыг моон сонгаар-даа улам күштедирер.

Районун ажил-ниитилериниң культурут амырларынга урутларын музыка школазы база улам салдарыг. Эрткен чылдарда-даа, бо хүндерде-даа уран чүү көрүдөлөрү, фестивалдары ук школаның иршикчилери чоңа эртип көрбөн. Чоонга чаа «Мир» Культура бажыныга район тоңуңуң организацияларын арамга уран чүү көрүдөп эртик. Мында музыка школазын башкылары урутларын, боттары база көрүдөп, илдеп-илгип иршикчилер. Норвег драматург Гейрих Ибсенниң турттуңундун бээр 150 чыл болганига тураскааткан литература-музыкалыг тематиктиг келээлерин белеткенин Культура бажыны урутларын музыка школазы-биле дооңу турар. Ол байыр келээге ук школаның эки өөредилгелер өөреникчилери база иршикчилер.

Азыл хире-чегеи-биле чоруду-даа турар, чамдык бергелекчилер, четчелер база бергелекчилериниң нияти иршикчилер айттырып. Культура бажынында амырларын урутларын хой койна тускай эртем чок. Ол ишкеш болтуңуң урутларын даңкылар амырлар турар. Оран-бажы-биле хандырылган база көшк.

КӨРҮЛДЕ ТҮННЕЛИ

Кызыл-Мажалыктыг Культура бажыныга районун школаларын уран чүү көрүдөп болуп эртик. Школачыларын бо чылдыг фестивалы Лепичи комсомолдуң 60 чыл болуу оюнга болган XVIII съездинге тураскааткан.

Көрүдөп иршикчилериниң концерт программаның нол темага тарттып, партия, Лепичи комсомолга, интернационалдыг кайралга, күш-ажылга тураскааткан ирлар, шукуртар-биле байланышкан. Ол ишкеш хөгүм оркестри, тыла национал хөгүм херекселдеринге школачылар оюңу чылдарда өөренип, олу сайырадып турарын эки болуп турар.

Ниятти-биле көрүдөп түндөлдөп ортумак школачылар бирги терин Акмыр-Бармык, ийги, үшүг чегелери Кызыл-Мажалык, Шендэр школалары, а сес чаа школалардан бирги терин Ак-Довургактың ийги Кызыл-Мажалыктың школаларын уран чүү коллективтерге алышкан. Х. МОНГУШ.

ТОЛСТОЙ ДУЗАЛААН

Ясная Полянада школа-интернаттың өөреникчилери Пушкинниң дугайында өөредилге номларында бижээп чүүдөлдөр хой чүүдү билер апарганыр. Оларга Толстой дузалаан.

Ясная Полянада школа-интернаттың Л. Н. Толстойдуң турттуңун хүүндөп бээр 100 чыл болган оюнда А. В. Луначарский ажилган. Улуг чогаалчы-биле чаңгыс чер чурттуг чаптар Лев Николаевич-биле укучуларын чоран кижилерин сактышканын амырларын бичин-бичиле-даа бол чып бичир деп сорулг салып алганыр. Ясная Поляна

Л. Н. Толстойдуң турттуңун хүүндөп бээр 150 чылдыг Ясная Полянаның тарыхында улуг чертери улуг чогаалчыны чорун чораны Теректе, Уралда, Кырга чедер калбара бергилең. Чаа материалдарын кызыл чып турган, школачылар Толстойну чагай мөзүдүң дугайында хой чүүдөлдөр неми чып, орус черин кайгамчытыг өске-даа чогаалчыларын дугайында база улам хой чүүдү билер апарганыр.

БАШТАЙГЫ САЛЫГААР

Республиканың «Урожай» эки тура спорт инициативиниң бирги чери дээн чылдыра маргылдазын өгөдөн. Мында 14 эр, 4 хероюп шандарыч иршикчилер турар. Оларнын арасында Буянды Хомушку, Юда Хоомушу база Маргелая Меини-оол, Зыма Меини-оол адашкыларын боттарың районнарнын ат-алдары камгалап ойнап турары солу.

Ийги салымда көмүздө карая-биле ойнап шыдаачылар хой улуг салырын алышкан. Ол чуратышканылар үзүндө Л. Балган, Буди, Шаалы Монгуш, Дардан Монгуш олар 1-1 ары тилдегелерге болган.

КАФЕДРАДА—ГИППОКРАТ

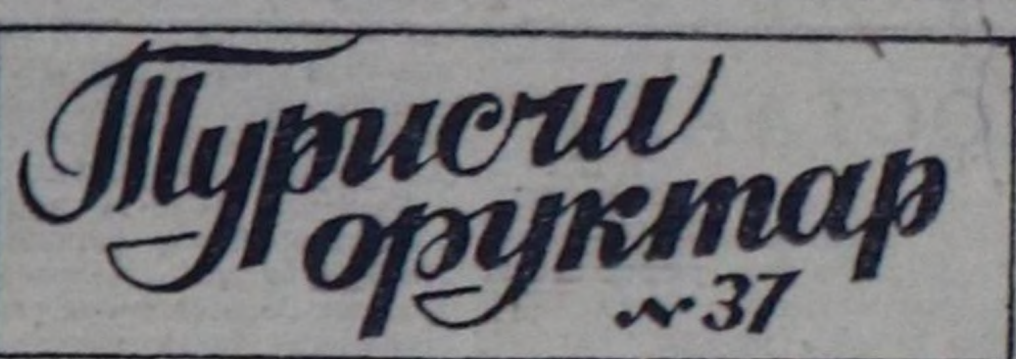
Буруңу Гриваның медицина тоңуңуң талазы-биле болуп лекцияларын Кишпектиг медицина институтунда берген. Гиппократ номчун эгелең. Оң чүүнү студенттерин динчип азырмга 1555 чылда парлан үндүрген «Гиппократтың чымдыгы» деп ном дузалаан. Ол номбиле студенттерин доктор таныштырган.

Буруңу номнарды үзүндүлерин номчутуру — Молавааның байкалыгында медицина институтунда тургустуңуң илгеп чаа чыпма болуп. Рихард Кохтун институтка белекке берген библотекасы оң чаңгыла дузалаан. Антифашист немец элчи кижиле дегейиң ийги дайының мурнуу чаңында Совет Эвелепте колдатың хоргалды алган. Эртемиң ялзы-бүрү адырарын талазы-биле 2700 хире томларын оң дээн өөредилге черинге дамчыдып берген. Оларнын арасында дэште 150-н аң хоорай номнара хамаарыштын болуп, XV—XVI чылдырларын номнары оңа үндөп; оларнын хой кеани чурттуг өң улуг ром салдарында бейиң чок.

А. СЫРОВАТКИН, СЭТА-нын кorr. Леяна Поляна, Тула областы.

АДАЛАР КЕЖЭЭЗИ

Кызыл-Мажалык ортумак школазын башкылар коллектив адалар кежээни организастап эрттирген. Ук кежээге «Урутлар кижизидилгезинге адаларын ролюңуң дугайында» беседаны школа директору С. Х. Олар чыгарган. Тодаргай чижентер ап, адаларын урут-дарыныга хамаарыштын, оларнын урутлар кижизидилгезинге киршидигезин хамы алаштыр билап алыры-биле школазын класстар бүрүңге адаларын дугайында чогаалдык өөреникчилерге бижиткен. Ук чогаалдык өөреникчилер боттарынын адаларыга хамаарыштын, оларнын аажак-чамдык, өөредилге-кижизидилгезинге ажилга киршидигезини шы-былде бижиткелен. Ол чогаалдарды директор тодаргай чижентер ап, чамдык оң-даа адаларын адып адал, а урутларын кижизидилгезинге сагыш салбастар дугайында база чугалаан.

Чыл салымда ап турары элчеглер, школазын кичи бүрүң ажытып, солуң кылдыр эрттирерин ораддыр болган. Бистин чурттувунуң ирар, чок булуварынче сэмолеттан, поездден, автобустан, теллохотан аян-чорук кыларыңа соңууралды кижилер хой. Олар Новосибирский — Натюрелике, Владивостоктан — Ленинградче, Киевтен — Днепропетровскка чыгып кайып — Ленинградче чылдык кайы-даа үзүңге эскурелаян болулар.

Билер сиер бе? ДОМБАЙ ОЙМААНДА. Алтыб, Аманай, Домбай, Улын деп даг хемшериң каттышкан черинде Домбай оймаа бар. Карагаев-Черкестик чиге-мурнуу чүүндө улуг Кавказтын соңу ийинде далай дөңдөлдөн 1630 метр бөдүккө ол чаттыла — берген чыдар. Бо оймактың шаңдан бээр-де алышканын, дагдан бадар хааччыларын инаа чери болу берген.

АЯН-ЧОРУКЧЕ...

поезд-биле аян-чорук кылып чорайлар. Ол-ла маршрут-биле бо чылдын май 25-тен июнь 10-га чедир бистин республиканың школаларын тургустөрер.

Тываның хоорайларын болган суураарын чурт-тачыларын чыл салымда «Найырал» поезди-биле аян-чорук кылып туралар. Бо чылдын октябрь ноябрь болган декабрь айларда үшер кижилер Балтий далайнын эрвиртерин, Прибалтиканың хоорайларын соңуургаар аргалап. Оон аңгыда Закавказьең хоорайларын октябрь 25-тен ноябрь 15-ке чедир база турисиң поезд үшер. Оон маршрутду — Красноярск — Ростов — Натюрелике — Ереван — Тбилиси — Батуми — Сухума — Гагра — Волгоград — Красноярск.

Июнь, июль, август айларда ирар Тываның туристерин күчүңүң дайнерар Оожум океаның эриинде Владивосток хоорайга алган баар. Олар Иракын Чоон чүтүңүң үштүрүң улуг төвү болуп ол хоорайнын айма-икки, амырлар-чуртталгазы — биле таныжар. Олар анда «Оожум океан» деп туристер базазында 20 чоңукту эрттирген, хой-ле солуң чүүдөлдөрүн биле алдылар.

Красноярскиниң аян-чорук бирозу биле Тываның эскурелаян бирозу кады бо чылдын Красноярсктен Дулика чедир Улуг-Хемден экиндилериниң организастаар. Олар Сибирянын каас-чараш бойдузун соңуургаар. Оон аңгыда туристер Совет эрге-чагырганы тургузар дээн демгелекчи чораларын шолутурун турган черлерин көрдөр, аптаа хүнүнүң чуртун соңуургаарлар.

ЧУРУКТА: «Матвеевский» совхозтун стейдиз. Бетинде-огурецтер рассадым. П. КУЛЕШОВТУҢ фотоу. (СЭТА-нын фотохроникасы).

АГААР

Бөгүн республикага буудулар, чамдык черлерге бискаллар. Соңу-барып чүм утталышканын хаттын дүргөн агаарында 5—10 метр чедер. Агаарын температуразы 0—5 градус чыгыр, чамдык черлерге 2—7 градус соор.

Телевидение. МАРТ 31-ДЕ БИРИНГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН. 10.00—«Уе». Информастыг программа. 10.35—Эртенга гимнастика. 10.55—Урутларга фильм. «Флипер». Хой сериалды уран-чечен фильм. 9-ку серияны. «Флипериниң чаа ойнустери».

Улуг оркестри күөсүлөр. Дирижеру — РСФСР-нин улустун ирлени В. Федосеев. 12.55—«Ном неделя». 13.45—17.05—Чалпар. 17.05—«Шунтузу чаңгыс дөш, чаңгыс шунтузу дөш». Ленинградта дамчыдылган. 17.45—«Москва болган москвалылар». КЫЗЫЛДАН. 18.15—«Анык ленинчилер». Дамчыдылган. 18.45—«Тыва неделя». Информастыг программа. 19.05—«Урутларын дөсөө чоруну». Документалдык фильм. 19.10—Телемеридер. 19.25—Чаралдар. МОСКВАДАН. 19.30—Медлодер. 19.40—«Тим деп сурагын өдүрү өлү». Мультифильм. 20.10—«Эвелекден республикаларын конституцияларын төлөөлдөрүн дугайында беледилер». 2-ги дамчыдылган. 20.40—Уран-чечен инаа тө-

ИЙГИ ПРОГРАММА. МОСКВАДАН. 18.15—«Кижилер, мен өстүм деп бөлүктен «Ойлаткымаал роль» деп телешоу баштайгы көрүдү. 2-ги көзө. КЫЗЫЛДАН. 19.30—«Күш-ажылың се-мисте»—78» Дамчыдылган. 20.10—«Урутларга фильм». «Алтын кижилер» Уран-чечен телефильм. 2-ги серияны.

Редактор В. С. ШАРВАНН. МАРТ 31-ДЕ. «НАЙЫРАЛ»: «Кайда сен, Батир?» 9.30. «Езулу» инакшы 11.00. 12.50, 14.40, 16.30, 18.30. «Сатым-чөз» 20.30 шаңтарда. «ШОНЕРО»: «Мультифильм». Адыр, мана!» 9.50, 12.55, 16.00. «Марилка, Янка болган хаан шивозиниң чакмыды» 11.10, 14.15, «Хып дээн чамды эр» 17.20, 19.40, 21.00 шаңтарда. «КАА-ХЕМ»: «N 68 кино-чымды. Визитер чуртунуң» 11.00, 12.30. «Моррисевиль шивозиниң хуулаанымы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шаңтарда. «ВОСТОК»: «Русалочка» 10.00, 12.00. «Өлгөң чар-ла-биле танышкан» 15.30, 16.50, 18.40, 20.30 шаңтарда.